

Huddinge kommun
huddinge@huddinge.se

2018-10-31
Dnr 400-2017:7324

Rektor Peter Lilliu vid Sågbäcksgymnasiet
peter.lilliu@huddinge.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av gymnasieskolans
demokratiuppdrag vid Sågbäcksgymnasiet i Huddinge
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans demokratiuppdrag. Syftet är att granska i vilken utsträckning gymnasieskolans demokratiarbete ger eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare. Granskningen fokuserar särskilt på det klassrumsnära arbetet med demokratiska förmågor som sker inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare?
 - a. I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?
 - b. I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?
2. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?
3. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Granskningen genomförs i 24 skolenheter, som utifrån program och region, slumpvis valts ut. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. I urvalet har hänsyn tagits till studieförberedande program och yrkesprogram samt en spridning inom tre av myndighetens regionindelningar (Göteborg, Stockholm och Umeå). Sågbäcksgymnasiet, i Huddinge kommun med Huddinge kommun som huvudman ingår i denna granskning. Vid skolan har barn- och fritidsprogrammet valts ut som exempel på hur undervisningen genomförs.

Skolinspektionen besökte Sågbäcksgymnasiet den 27- 28 augusti samt den 11 september 2018. Besöket genomfördes av utredarna Robert Östberg, Karin Nilsson och Magnus Ledman. Intervjuer med rektorn, den undervisande läraren i Samhällskunskap 1a1 vid barn- och fritidsprogrammet och elever vid programmet samt lektionsobservationer har genomförts. Vid besöket den 27 september genomfördes två separata gruppintervjuer med elever, där ett antal flickor intervjuades vid det ena tillfället och ett antal pojkar vid det andra. På grund utav tekniska problem från Skolinspektionens sida saknas tyvärr dokumentation från intervjun med pojkarna vilket innebär att utsagor från denna intervju inte ligger till grund för detta beslut. Vid tiden för granskningsbesöket hade kursen nyligen inletts, varför bedömningen i vissa delar baseras på lärarens planering för den fortsatta undervisningen.

Vid Sågbäcksgymnasiet, med Huddinge kommun som huvudman, går 644 elever. Vid skolenheten finns även en gymnasiesärskola. En av skolans samhällskunskapslärare undervisar i kursen Samhällskunskap 1a1 som genomförs vid Barn- och fritidsprogrammet

årskurs 2. Skolans lärare är organiserade i flera arbetslag. Samhällskunskapsläraren vid barn- och fritidsprogrammet ingår i bygg- och anläggningsprogrammets arbetslag.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till det utvecklingsområde som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionens bedömning

Sågbäcksgymnasiet, i Huddinge kommun, har ett väl fungerande arbete för att ge eleverna en undervisning som ger dem möjlighet att utveckla de förmågor som behövs för att verka som ansvarstagande medborgare. Eleverna får i hög utsträckning möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Läraren presenterar i hög utsträckning olika värderingar, uppfattningar och problemställningar för eleverna, så att de ges möjlighet att utveckla en förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Samtidigt som läraren i hög utsträckning ger eleverna utrymme att diskutera kontroversiella frågor inom ramen för undervisningen, klargör läraren vårt samhälles demokratiska värderingar. Vidare är det Skolinspektionens bedömning att läraren såväl bedriver en undervisning som stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt som att läraren bedriver en undervisning som präglas av demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionen bedömer även att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för genomförandet av demokratiuppdraget genom att i sitt beslutsfattande beakta faktorer som kan påverka elevernas förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor. Inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete bedömer Skolinspektionen vidare att rektorn och läraren gemensamt och var för sig såväl planerar som följer upp samt analyserar skolenhetens genomförande av demokratiuppdraget. Läraren känner även i hög utsträckning till och beaktar elevernas behov, förutsättningar, förkunskaper och intressen vid såväl planerandet som genomförandet av undervisningen. Skolinspektionen bedömer däremot att eleverna i ännu högre utsträckning behöver övas i olika typer av demokratiska beslutsprocesser, vilket med fördel kan ske inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolenhetens utvecklingsbehov främst handlar om att de i ännu högre utsträckning behöver ge eleverna möjlighet att praktiskt träna sig i olika demokratiska beslutsprocesser, till exempel genom att öva olika mötes- och röstningsformer.

Bedömning av fråga 1a: I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Läraren ser till att i hög utsträckning presentera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar för att eleverna ska utveckla förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger även i hög utsträckning utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen. Vidare klargör läraren i hög utsträckning vårt samhälles demokratiska värderingar och utformar undervisningen så att den stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag visar att eleverna under ordnade former ges möjlighet att diskutera med varandra samt att det råder en ömsesidig respekt i samtalen. Läraren berättar vid intervju att han upplever den klass som omfattas av granskningen som benägen att diskutera. Läraren berättar vidare att han på grund av att klassen är relativt liten oftast låter eleverna diskutera i helgrupp, men att även smågruppsdiskussioner förekommer. Läraren uppger att det alltid är en utmaning att inkludera de mer tysta eleverna i samtalen, och att han därför brukar initiera diskussionsämnen som dessa elever är intresserade av. Skolinspektionen observerade kursens första lektion och noterade då att läraren delade ut ett formulär där eleverna individuellt ombads att besvara ett antal frågor. En av dessa frågor berörde vilka samhällsfrågor som intresserade eleverna. Läraren bekräftar vid intervju att det är bland annat denna information som han använder sig av då han initierar frågor som ska väcka elevernas intresse att diskutera. Läraren berättar vidare att diskussionerna hitills i allmänhet handlat mycket om politik och i synnerhet om det nyligen genomförda riksdagsvalet. Eleverna har även diskuterat frågor som handlar om brott- och straff samt om bostadsbrist.

Läraren säger att det generellt råder en ömsesidig tolerans och respekt mellan eleverna när de samtalar med varandra, men att han får arbeta med att stävja vissa tendenser till en hård jargong i diskussionerna som framförallt uppträder hos pojkarna. Rektorn berättar vid intervju att de vid skolan arbetar aktivt med bemötandefrågor där alla ska få uttrycka sina åsikter, samtidigt som det ska råda en respekt inför varandra och att det ska vara tillåtet att ha olika uppfattningar. Läraren berättar vidare att han upplever att flickorna generellt inte endast intar en ståndpunkt utan även är beredda att motivera den, medan pojkarna i högre utsträckning behöver uppmuntras till att göra detsamma. Flickorna ger vid intervju en motsvarande bild och uppger att det oftare är de som deltar i diskussionerna och då i högre grad har reflekterat över sina åsikter.

Av intervjuer och skriftligt underlag framgår att läraren presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar i syfte att eleverna ska utveckla förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren berättar vid intervju att han i samband med valet gick igenom de olika politiska partierna och att han då kom in på partiernas olika uppfattningar och värderingar, vilka han fördjupade i samband med att han tillsammans med eleverna besökte Sveriges Riksdag. Läraren berättar dessutom att ett moment som särskilt kommer att handla om de politiska ideologierna är planerat att äga rum under kursen. Vid en av Skolinspektionens observationer framgår ett exempel där eleverna inom ramen för undervisningen i kursen får ta del av olika värderingar, uppfattningar och problemställningar. Vid observationen befinner sig eleverna vid den granskade skolenheten

tillsammans med elever från två andra gymnasieskolor i en aula där representanter från kommunens samtliga partier håller valdebatt. Inför att varje ny fråga ska debatteras får samtliga partier på olika sätt delge eleverna sitt partis ståndpunkt i det aktuella ämnet.

Vid en annan lektionsobservation, där läraren presenterar kursens innehåll och läromedel för eleverna, framgår det att eleverna kommer att få möta ett undervisningsinnehåll som såväl präglas av aktuella som tidigare material och frågeställningar. Efter att läraren presenterat läroboken poängterar han för eleverna att samhällskunskap även är ett ämne där de måste förhålla sig till dagsaktuella händelser i samband med att de diskuterar olika samhällsfrågor. Detta bekräftas av lärarens skriftliga terminsplanering som Skolinspektionen tagit del av. Där framgår det att eleverna kommer att genomföra nutidskryss och läsa dagstidningar. Läraren berättar vid intervju att han brukar fånga upp aktuella nyhetshändelser som han sedan använder sig av i undervisningen, exempelvis i form av diskussioner.

Läraren uppger att eleverna tränas till att förstå såväl olika som andras perspektiv till exempel genom att ha olika diskussioner. Dessa diskussioner kan bland annat vara kopplade till den traditionella höger-vänsterskalan där eleverna till exempel får problematisera för- och nackdelar med en hög- respektive låg skatt. Läraren berättar vidare att frågor kopplade till olika socioekonomiska perspektiv intresserar eleverna och att han upplever att eleverna i den granskade klassen är intresserade av varandras uppfattningar. I samband med den observerade valdebatten får eleverna ta ställning till flera debattfrågor genom att rösta via sms. Sammanställningen av resultaten presenteras digitalt framme vid scenen.

Vid intervju med läraren framkommer att eleverna ges utrymme att diskutera frågor som kan upplevas kontroversiella i den aktuella klassen. Läraren berättar att eleverna har fått, och kommer att få, utrymme att diskutera kontroversiella frågor. Läraren berättar vidare att frågor relaterade till brott- och straff har lett till diskussioner i den aktuella gruppen. En diskussion, kring en fråga som upplevdes kontroversiell i den aktuella gruppen, handlade om tillämpningen av hårdare straff kontra att genom vård återanpassa kriminella till samhället. Läraren säger att även ämnen som legalisering av marijuana, lägre rösträttsålder, polisens roll i samhället och invandring har väckt denna typ av diskussion i klassen. Flickorna uppger vid intervju att de upplever frågor kopplade till feminism och psykisk ohälsa som kontroversiella i gruppen och att det kring dessa ämnen brukar uppstå diskussioner.

Det framgår av observationer och intervjuer att läraren klargör samhällets demokratiska värderingar samt genom sin undervisning och sitt agerande stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt. Läraren berättar vid intervju att han tydliggör för eleverna vad det innebär att vara demokratisk främst genom att se och höra alla elever, att ge alla möjlighet att uttrycka sina åsikter, samt genom att i undervisningen diskutera med eleverna vad demokrati innebär. I sitt praktiska agerande i undervisningen, säger läraren, att han är noga med att ge alla elever ordet och inte endast de som "skriker högst". Läraren berättar vidare att i de fall där det uppstår konflikter beror hans agerande på konfliktens karaktär. I de fall där det är allvarigare tar han tag i det direkt, men när det inte är lika akut säger läraren att han kan vänta till efter lektionens slut, och till exempel hålla ett enskilt samtal med den elev det berör. Rektorn berättar att det för honom är viktigt att skapa en demokratisk förförståelse hos eleverna och att de ska förstå att ett de genom att framföra sin ståndpunkt har möjlighet att påverka. Rektorn berättar vidare om ett exempel där en konflikt mellan elever löstes genom att de fick samtala med varandra och att samtalen präglades av

att eleverna fick komma till tals och på så sätt genom diskussion komma överens. Rektorn säger att han poängterar för lärarna att det är viktigt att agera demokratiskt och ge eleverna möjlighet att uttrycka sina åsikter, men att det samtidigt ska få finnas gränser. Vid den observerade valdebatten framgår ett exempel där denna typ av gräns upprätthålls. Rektorn står vid två tillfällen upp för samhällets demokratiska normer och värderingar genom att tillrättavisa elever som är högljudda och buar åt argument som framförs av debattörerna.

Bedömning av fråga 1b: I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- Rektorn vid Sägbacksgymnasiet behöver se till att eleverna i ännu högre utsträckning ges möjlighet att öva sig i demokratiska beslutsprocesser. Det kan exempelvis handla om att praktiskt öva att bereda och argumentera för en fråga inför ett beslut, men även att öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper samt analysera konsekvenserna av dessa. Detta kan med fördel ske inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1.

Skolinspektionen bedömer att eleverna i låg utsträckning, inom ramen för samhällskunskap 1a1, får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser. Detta såväl när det handlar om att bereda och argumentera för en fråga inför ett beslut, som att praktiskt öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper samt analysera konsekvenserna av dessa. Vidare bedömer däremot Skolinspektionen att undervisningen i hög utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionens intervjuer och observationer samt skriftligt underlag från skolan visar att eleverna, inom ramen för undervisningen i samhällskunskap 1a1, sällan får möjlighet att praktiskt öva sig i olika demokratiska beslutsprocesser. Vid intervjuerna och i det skriftliga underlaget framkommer förvisso en rad exempel där eleverna tränas i att öva sig i ovannämnda förmågor vid andra tillfällen än under samhällskunskapslektionerna. Såväl rektorn som läraren berättar vid sina respektive intervjuer att eleverna deltagit i skolvalet. Rektorn berättar vidare att de frågor som politikerna debatterade, under den valdebatt som Skolinspektionen observerade, var beredda och inskickade av eleverna i förväg. Rektorn fortsätter att berätta, vilket styrks av det skriftliga underlaget, att eleverna övas i mötesformer och röstningsförfaranden genom elevråd, klassråd och så kallade branschråd. Läraren berättar att eleverna under klassråden utgår ifrån en dagordning, att det upprättas protokoll och att de under dessa tillfällen får möjlighet att öva sig i mötesteknik. Av det skriftliga underlaget framgår att eleverna inom ramen för kursen samhällskunskap 1a1 kommer att få öva på att rösta via handuppräckning. Läraren berättar emellertid att han tidigare genomfört övningar för att träna eleverna i olika typer av mötesformer, till exempel rollspel, men på grund av att kursen samhällskunskap 1a1 är så intensiv är dessa moment svåra att hinna med. Läraren uppger däremot, vilket bekräftas av rektorn, att eleverna inom ramen för undervisningen i samhällskunskap 1a1 kommer att få genomföra olika värderingsövningar samt så kallade fyra-hörns övningar.

Av Skolinspektionens intervjuer, observationer av undervisningen samt av inskickat underlag framkommer att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer. Läraren berättar vid intervju att han främst ger eleverna möjlighet till ett reellt inflytande genom att låta dem vara med och planera undervisningen. Läraren berättar att han använder informationen från det frågeformulär eleverna fått fylla i, i samband med att han planerar undervisningen. Därutöver, vilket framgår av intervjun med rektorn och av det skriftliga underlaget, ges även eleverna möjlighet att påverka undervisningen genom en mittutvärdering samt en utvärdering i samband med kursens slut. Vid en av Skolinspektionens observationer diskuterar läraren de förväntade ordningsreglerna som ska gälla vid lektionerna. Läraren frågar eleverna vid upprepade tillfällen om deras uppfattning kring dessa och lyssnar till deras synpunkter. Rektorn uppger att det är viktigt att såväl lärare som elever ska känna till hur skolenheten är organiserad för att alla ska veta var de ska vända sig om de vill påverka ett beslut eller framföra sin ståndpunkt. Rektorn berättar vidare att det hålls klassråd, elevråd och branschråd, men att elever även deltar i sammankomster med kommunens politiker och tjänstemän, där de ges möjlighet att framföra sina uppfattningar.

Bedömning av fråga 2 och 3: I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor, samt för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna samverkar inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. De såväl planerar undervisningen som följer upp och analyserar vilka resultat skolenheten når vad gäller alla elevers, tillika pojkars och flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget genom att avsätta lämpliga resurser och i sitt beslutsfattande i övrigt beaktar faktorer som påverkar de aktuella elevernas lärande, såväl utifrån kön som migrationsbakgrund och socioekonomi. Läraren har även givits möjligheter att genomgå kompetensutvecklingsinsatser relevanta för genomförandet av demokratiuppdraget. Läraren utgår i hög utsträckning från alla elevers, såväl enskilda pojkars som flickors, behov i både planerande och genomförande av undervisningen.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att rektorn och lärarna samverkar i syfte att planera undervisningen så att eleverna ges möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Av det skriftliga underlaget framgår att rektorn tillsammans med lärarna planerat för att genomföra en undervisning som ska möta alla elevers, tillika flickors och pojkars, olika behov. Det framgår bland annat att genusperspektivet ska integreras i undervisningen. Rektorn berättar att skolan arbetar med genusperspektivet i hela verksamheten, där de bland annat aktivt verkar för att ge mer utrymme till flickorna på skolan. Det framgår även av det skriftliga underlaget att undervisningen ska utgå ifrån att mixen av kulturer bland eleverna i klassen ska ses som en resurs i undervisningen. Rektorn berättar vidare att skolan är organiserad i olika arbetslag som är kopplade till de olika programmen. Rektorn säger att det vid skolan även finns ämnesgrupper som leds av ämnesansvariga lärare. Varje ämnesgrupp har bland annat till uppgift att diskutera och genomlysna undervisningens innehåll. Rektorn samverkar med dessa grupperingar främst

genom att föra löpande samtal med de biträdande rektorerna och de ämnesansvariga lärarna samt genom att ta del av upprättade protokoll. Rektor deltar även vid önskemål vid deras möten och håller avstämmningar med lärarna. Av det skriftliga underlaget framgår att ämnesgruppen för samhällskunskapslärarna har tid avsatt för att arbeta med demokratiuppdraget och olika aktiviteter kopplat till detta. Det framgår vidare av de skriftliga underlaget, vilket bekräftas av såväl rektorn som läraren, att aktiviteter såsom skolval, riksdagsbesök och demokratidagar genomförts eller kommer att genomföras. Läraren uppger att det både i arbetslagen och ämneslagen arbetar med frågor som är kopplade till demokratiuppdraget.

Rektorn berättar vid intervju att han tillsammans med lärarna följer upp och analyserar i vilken utsträckning eleverna utvecklar demokratiska förmågor på en rad olika sätt. Vid skolenheten genomförs övergripande kvalitetsrapporter och elevenkäter där faktorer såsom elevernas upplevelse av delaktighet följs upp och analyseras. Av rektors svar från det skriftliga underlaget framgår det att skolan följer upp och analyserar resultaten från elevenkäterna även utifrån kön, då det går att utläsa hur pojkar respektive flickor svarat. Därutöver följer rektorn tillsammans med lärarna upp och analyserar kurserna via såväl mittutvärderingar som uvärderingar vid kursernas slut. Vid mittutvärderingarna följer man bland annat upp hur eleverna utvecklar demokratiska förmågor. Utöver dessa uppföljningar framgår det av det skriftliga underlaget att ämnesgrupperna kommer att genomföra utvärderingar av ämnena. Rektor berättar vidare att han följer upp undervisningen såväl på ämnes- som klassnivå, detta bland annat för att han identifierat att skolenhetens kunskapsresultat måste höjas. Rektor säger att en viktig del i uppföljningsarbetet är de samtal han håller med såväl lärare som elever. Läraren berättar att resultatet av arbetslagens arbete dokumenteras och kommuniceras till skolledningen, varpå de får återkoppling. Läraren berättar vidare att det finns tid avsatt för ämnesgruppens arbete, men att det inte alltid har prioriterats. Däremot, uppger läraren, att han upplever att den relativt nytilträdde rektorn anser att ämnesgruppens arbete är viktigt och att detta kommer att prioriteras framöver. Rektor bekräftar vid intervju att så är fallet.

Vid intervju med rektorn, läraren samt av skriftligt underlag från skolan framgår att rektorn skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget. Av rektors svar i det skriftliga underlaget framgår det att rektor har kännedom om elevernas olika behov i samband med sitt beslutsfattande. Skolan tar bland annat del av överlämningar från grundskolan samt arbetar aktivt med att dokumentera elevernas behov av stöd. Rektor berättar vid intervju att de även dokumenterar enskilda anpassningar av undervisningen. Därutöver följer rektor upp kunskapsresultaten såväl på ämnes- som klassnivå. Läraren berättar, vilket bekräftas av rektorn, att han har 64 timmar undervisningstid för kursen samhällskunskap 1a1. Av det skriftliga underlaget framgår att rektorn utökat undervisningstiden, i bland annat samhällskunskap 1a1, med syftet att höja kunskapsresultaten. Läraren och rektorn berättar att läraren regelbundet deltar i ett antal kompetensutvecklande insatser som har relevans för demokratiuppdraget. Han deltar årligen såväl i utbildningar som hålls av Sveriges Riksdag som i regi av Forum för levande historia samt en utbildning som genomförs av SIDA på temat "de globala målen". Läraren fortsätter att berätta att han upplever att rektorn är tydlig med att det demokratiska förhållingssättet är viktigt och att han driver bemötandefrågorna som en prioriterad fråga vid skolan. Rektor uppger vid intervju att han är relativt nytilträdad men att han varit delaktig i att fatta ett antal beslut med bäring på demokratiuppdraget. Det har till exempel handlat om att ett skolval och en valdebatt

genomförts. Rektorn bekräftar lärarens utsaga vad beträffar att bemötandefrågan är en viktig fråga i skolans arbete. Av det skriftliga underlaget framgår att rektorn även fattat beslut om att ämnesgrupperna ska genomföra ämnesutvärderingar.

Av intervju med läraren och rektorn framgår att läraren vid planeringen av undervisningen inför kursens start skaffar sig kännedom om elevernas bakgrund och tänkbara behov. Detta såväl när det rör socioekonomiska faktorer som migrationsbakgrund samt när det handlar om elever med behov av extra stöd. Rektorn berättar att det sker en uppföljning med grundskolan då eleverna börjar på skolan. Rektorn berättar vidare att skolenheten i dessa uppföljningar får kännedom kring elevernas bakgrund och eventuella behov av stöd. Läraren berättar vid intervju att han inför kurstart stämmer av med mentorerna för att få en uppfattning om vilka behov och vilken bakgrund de aktuella eleverna har. Läraren berättar vidare, vilket bekräftas av Skolinspektionens observationer, att han i början av kursen har en rutin där han låter eleverna fylla i ett formulär där de får svara på ett antal frågor om sina förväntningar inför kursen, sina eventuella behov och vilka samhällsfrågor de är intresserad av. Läraren uppger att han därefter använder sig av detta underlag när han planerar och genomför undervisningen. I de fall en elev skulle uppge att den inte kommer att rösta i ett framtida val, berättar läraren, att han skulle fråga vederbörande om varför och betona vikten av att delta och att det utgör en demokratisk tradition att rösta. Av intervju med läraren och rektorn framgår att läraren i undervisningens genomförande tar hänsyn till de olikheter som kan finnas mellan pojkars och flickors förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor. Läraren berättar att han har kännedom om de olika förutsättningar som kan påverka flickors respektive pojkars möjligheter att utveckla demokratiska förmågor. Läraren tar hänsyn till detta bland annat genom att fördela ordet rättvist i samband med diskussioner, vilket bekräftas av Skolinspektionens observationer. Läraren berättar vidare att han arbetar aktivt med det språk och den jargong som ibland råder bland pojkarna, vilka läraren upplever ofta vara mera utåtagerande. Läraren uppger vidare att flickorna ofta tar ett större ansvar och generellt klarar av att argumentera för sin ståndpunkt i högre grad än pojkarna. Läraren berättar vidare att han i dessa fall utmanar pojkarna att inte bara inta en ståndpunkt, utan att de även ska motivera sitt ställningstagande.

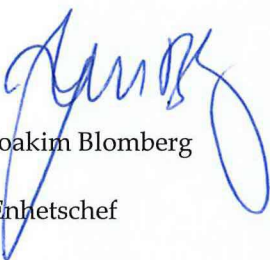
Vid observation ser Skolinspektionen även exempel på när läraren förmedlar höga förväntningar i undervisningen oavsett elevernas bakgrund, samt ägnar särskild kraft åt de elever som är i behov av det. Läraren fördelar ordet rättvist och vid två tillfällen ställer han en fråga som han låter alla elever var för sig besvara muntligt i helklass. Läraren ger de elever som säger att de inte kan svara stöd tills de kommer fram till ett svar. Läraren berättar vidare att han arbetar aktivt med att även inkludera de mer tysta eleverna i diskussioner, detta bland annat genom att arbeta med diskussionsfrågor som han vet att de är intresserade av.

Uppföljning

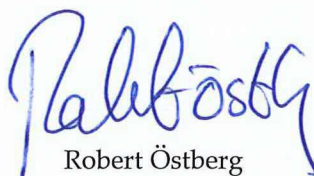
Huvudmannen ska senast den 2 maj 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Box 3177, 903 04 Umeå. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:7324) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

Joakim Blomberg
Enhetschef

Robert Östberg
Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

www.skolinspektionen.se/demokrati

Bilaga: Författningsstöd

Rättslig reglering mm

Ett av gymnasieskolans viktiga uppdrag är att förmedla och förankra respekt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. I utbildningen ska hänsyn tas till elevernas olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. (Skollagen 2010:800: 1 kap. 4-5 §§). Gymnasieskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Eleverna ska också ges kunskaper och förutsättningar för att kunna delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv (Skolverket 2011: 11f). Läroplanen slår fast att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden – undervisningen måste också bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket 2011: 6).

Utbildningen i gymnasieskolan ska vara likvärdig och samtidigt anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Skolverket 2011:6).

Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen. Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning. (Skolverket 2012:11). I en rad studier är sambanden mellan individfaktorer som social bakgrund, kön och etnicitet och utbildningsresultat väl belagda. Detta gäller framför allt hur olika aspekter av elevernas sociala bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå, kulturella kapital, etc) påverkar deras skolresultat. Även i den internationella forskningen är socioekonomisk status (familjens inkomst, yrke och utbildning) kopplat till elevernas resultat (Skolverket 2009:31).

Av skollagen framgår att rektorn ska leda och samordna det pedagogiska arbetet och ha ett särskilt ansvar för att utbildningen utvecklas. Rektorn ska också besluta om sin enhets inre organisation och fatta sådana beslut som det av skollagen och andra författningar framgår att rektorn ska fatta. Det handlar bland annat om ansvaret för den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet och skolans kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället (Skolverket 2013a:5). Det är viktigt att rektorn följer upp hur arbetssätt och metoder i undervisningen påverkar elevers lärande och utveckling. Utgångspunkten är de nationella mål och de områden som man har beslutat att fokusera i utvecklingsarbetet. Rektorn bör se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen (Skolverket 2012:28f).

I läroplanen betonas förståelse och medmänsklighet och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollag och läroplan och klart ta avstånd från det som strider däremot. Samtidigt ska skolan sträva efter saklighet och allsidighet och vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket 2011: 5f). Här finns en spänning mellan att å ena sidan stimulera elevers åsiktsyttrande samtidigt som eleverna ska påverkas att omfatta vissa värden. Centralt blir här de riktlinjer som läroplanen anger för lärarnas ansvar där läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna och tillsammans med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser. Lärarna ska därtill öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av detta (Skolverket 2011: 12).

Sammanfattningsvis kan skolans demokratiska uppdrag utifrån läroplanens inledande kapitel kopplas till tre olika aspekter – *grundläggande demokratiska värderingar* (ex. jämställdhet och solidaritet), *medborgerliga förmågor* (ex. kritisk reflektion, kommunikation, konflikthantering och demokratiskt beslutsfattande) och *teoretiska kunskaper om politik och samhälle* (Skolverket 2011, Ekman & Pilo 2012), varav denna granskning fokuserar på förmågorna. Annorlunda uttryckt består skolans demokratiska uppdrag i att dels förmedla kunskaper om samhället och demokratin på system- och institutionsnivå, och dels färdigheter i att tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna delta i samhällslivet (Långström & Virta 2016: 35 och 57).

Skolans demokratiuppdrag är ett övergripande arbete som ska genomsyra hela skolans verksamhet och ingår i flera ämnen (Skolverket 2013: 5; Långström & Virta 35). Samtidigt har samhällskunskapsämnet i flera hänseenden en särställning när det gäller att förmedla och förankra dessa demokratiska kunskaper och färdigheter (Skolverket 2010: 44, Ekman & Pilo 2012: 59; Långström & Virta 2016: 23 och 35). Ämnesplanen anger att undervisningen i samhällskunskap i gymnasieskolan syftar till att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Fokus ligger på såväl förmedling av teoretiska kunskaper om demokratiska förhållningssätt och mänskliga rättigheter som utveckling av förmågor kopplade till att analysera samhällsfrågor och uttrycka sina kunskaper och uppfattningar (Skolverket 2011: 143ff). Samhällskunskapsämnet utgör således en central del skolans i demokratiska uppdrag (Långström & Virta 2016: 23).

Mot denna bakgrund avgränsas granskningen av gymnasieskolans demokratiuppdrag mot just hur detta uppdrag förvaltas och gestaltas inom ämnet Samhällskunskap. För att möjliggöra jämförelser mellan yrkes- och högskoleförberedande program riktas granskningen specifikt mot den gymnasiegemensamma kursen Samhällskunskap 1a1/1b.

Referenser

- Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2012) *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Stockholm: Liber.
- Långström, Sture & Virta, Arja (2016) *Samhällskunskapsdidaktik. Utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.

Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a) *Juridisk vägledning. Mer om ...Förskolechefen och rektorn*. Stockholm: Skolverket.